

KOMPARÁCIA POZITÍV A NEGATÍV DOCHODKOVÝCH SYSTÉMOV V SR

Ján VRAVEC
TU v Košiciach, EkF
B. Nemcovej 32, 040 01 Košice
Slovak Republic, EU
jan.vravec@tuke.sk

ABSTRACT

The paper discusses pension reform in the Slovak Republic in period of EU integration. The paper analyses positives and negatives of pension systems. Comparison positives and negatives of pension systems are very important for pension reform in the Slovak Republic.

KEUČOVÉ SLOVÁ

Dôchodkové systémy, ich pozitíva a negatíva.

1. Úvod

Dôchodková reforma v Slovenskej republike prináša so sebou veľké množstvo veľmi zaujímavých a podnetných aspektov, má svoj ekonomický, sociálny ako aj etický rozmer. Reforma dôchodkového systému patrí medzi kľúčové reformy slovenskej ekonomiky. Táto reforma má vyriešiť základné otázky dôchodkového zabezpečenia obyvateľstva SR, najmä v oblasti výšky a spôsobu vyplácania dôchodkov, miery úlohy štátu a súkromného sektora v tejto oblasti, spôsobov fungovania týchto dôchodkových systémov ako aj miery slobody občanov v rozhodovaní o svojej budúcnosti.

2. Dôchodkové systémy v SR

Podľa súčasného právneho stavu v Slovenskej republike môžu fyzické osoby (s určitým výnimkami ako sú príslušníci silových rezortov...) využívať rôzne systémy dôchodkového zabezpečenia. Tieto systémy je možné využívať aj súčasne. Konkrétne ide o nasledovné dôchodkové systémy:

- **Priebežný dôchodkový systém,**
- **Kapitalizačný dôchodkový systém,**

- **Doplňkové dôchodkové sporenie.**

Jednotlivé skupiny obyvateľstva môžu využívať všetky, resp. kombináciu niektorých z uvedených systém dôchodkového zabezpečenia. Každý z týchto systémov v sebe obsahuje určité pozitíva a negatíva, ktoré je nevyhnutné zvážiť pri rozhodovaní, aký spôsob dôchodkového zabezpečenia je pre ten ktorý subjekt najvýhodnejší a najbezpečnejší.

3. Priebežný dôchodkový systém

Priebežný dôchodkový systém patrí medzi najstaršie systémy zabezpečenia dôchodku. V anglosaských krajinách sa označuje aj ako PAYG, t.j. skratka z anglického označenia pay-as-you-go. Tento dôchodkový systém sa uplatňuje ako základný spôsob zabezpečenia dôchodkov pre osoby, ktoré dovŕšia dôchodkový vek. Priebežný systém je zvyčajne povinný pre všetkých poistencov za rovnakých podmienok.

Priebežný dôchodkový systém je systém založený na princípoch medzi generačnej solidarity a redistribúcií prostriedkov. Podstata fungovania tohto systému je založená na tom, že z príspevkov na sociálne zabezpečenie (odvodov) ekonomicky aktívnych osôb sú uhrádzané okamžité záväzky štátu voči osobám poberajúcim dôchodok t.j. dôchodcom

Rozhodujúcim aspektom správneho fungovania priebežného systému je pomer medzi počtom osôb v aktívnom veku, ktoré platia finančné prostriedky do systému a počtom poberateľov dôchodkových dávok. Ak je platiteľov do systému príliš málo a poberateľov dôchodkov veľmi veľa dochádza ku kolapsu celého systému. Tento vývoj hrozí aj na Slovensku, a preto sa realizovala dôchodková reforma, ktorá má takému to vývoju zamedziť.

Dlhodobé sledovanie a na jeho základe prevedené kalkulácie dokazujú, že staršie generácie majú z priebežného dôchodkového systému čistý zisk, zatiaľ čo mladším generáciám systém prináša čistú

stratu. Hranica medzi generáciami, ktoré dosahujú čistý zisk a ktoré čistú stratu je v jednotlivých krajinách rôzna.

Vo všeobecnosti staršie generácie majú kladný rozdiel medzi čistou súčasnou hodnotou ich dôchodkov a čistou súčasnou hodnotou príspevkov, ktoré do systému odvedli (čistý zisk). Naopak u mladších generácií je tento rozdiel záporný (čistá strata), a preto sa označujú ako čistý prispievateľia do systému.

Tabuľka 1: Počet pracujúcich na 1 dôchodcu

ROK	Počet pracujúcich na 1 dôchodcu
1995	2,64
1996	2,69
1997	2,78
1998	2,74
1999	2,60
2000	2,41
2001	2,21
2002	2,17
2003	2,12
2004	2,04
2005	2,00
2006	1,98
2007	1,99
2008	1,96
2009	1,95
2010	1,89
2011	1,88
2012	1,82
2013	1,78
2014	1,74

Zdroj: Ministerstvo prace, sociálnych vecí a rodiny

Pozitíva priebežného dôchodkového systému sú najmä tieto:

- môže fungovať okamžite, bezprostredne po začatí činnosti je možné vyplácať dôchodkové dávky, lebo nie je potrebný časový odklad na to, aby boli vytvorené dostatočné zdroje,
- v tomto systéme existuje ochrana poberateľov dávok a stabilita reálnych dôchodkových príjmov je ľahko dosiahnuteľná pomocou indexácie dôchodkov, napríklad podľa rastu životných nákladov alebo inflácie,
- priebežný systém je výhodný v čase, keď je relatívne veľa ľudí v aktívnom veku a relatívne málo v dôchodkovom veku.

Negatíva priebežného dôchodkového systému sú:

- u občanov s vyššími príjmami počas aktívneho pracovného života vedú k zníženiu životnej úrovne v dôchodkovom veku,
- priebežný systém uprednostňuje podpriemerne príjmových jedincov, t.j. presadzujú redistribúciu prostriedkov (od „bohatých“ ku „chudobným“),
- metóda priebežného financovania vplýva na trh práce, keďže výška odvodov nekorešponduje s výškou dôchodkov, odvody sú pocitované ako negatívum, a to vedie k strate motivácie dosahovať a hlavne priznávať vyššie príjmy (rozvoj šedej ekonomiky),
- môže dochádzať aj k znižovaniu ponuky práce, pretože v krajinách, kde sú sadzby odvodov vysoké môže dôjsť k rozhodnutiam o zmene lokality podnikania,
- povinná účasť neumožňuje nikomu vystúpiť zo systému a obmedzuje možnosť individuálneho rozhodovania o zabezpečení si dôchodku a možnosť voľby,
- výška dôchodkov a ich indexácia závisí na politických rozhodnutiach, systém je vystavený politickým rizikám a zraniteľné hlavne populistickým správaním politikov.

4. Kapitalizačný dôchodkový systém

Kapitalizačný dôchodkový systém je založený na tom, že z odvedených príspevkov sa vytvára fond, ktorý je po určitej dobe schopný kryť náklady na vyplácané dôchodky. Vzhľadom k tomu, že získané prostriedky nie sú hneď vyplácané, dochádza k akumulácii kapitálu, ktorý sa môže investovať. Výnosy z investícií sa využívajú v dôchodkovom systéme na krytie nákladov vznikajúcich v súvislosti s vyplácaním dôchodkov.

Kapitalizačný systém sa nespolieha na medzi generačnú solidaritu, ktorá existuje v priebežnom systéme. Výška dôchodkov vyplácaných z tohto systému závisí na objeme príspevkov, ktoré jednotlivci odvedli na svoj účet počas ekonomicky aktívneho života. Okrem toho je výška dávok závislá na dlhodobej miere výnosu z aktív dôchodkového fondu.

Pozitíva kapitalizačného systému financovania sú najmä nasledovné:

- každý subjekt môže očakávať, že po odchode do dôchodku dostane naspäť to, čo do systému formou príspevkov vložil,
- tento systém oproti priebežnému systému poskytuje väčšiu ochranu proti politickým zásahom a rozhodnutiam o zmenách vo výške dôchodkov,

DSS	Konzervatívne fondy (nominálny / reálny výnos)	Vyvážené fondy (nominálny / reálny výnos)	Rastové fondy (nominálny / reálny výnos)
AEGON d.s.s.	3,70 %	4,99 %	5,00 %
	1,00 %	2,29 %	2,30 %
ALLIANZ d.s.s.	3,42 %	4,07 %	4,48 %
	0,72 %	1,37 %	1,78 %
ČSOB d.s.s.	2,90 %	4,62 %	4,73 %
	0,20 %	1,92 %	2,03 %
ING d.s.s.	3,34 %	3,51 %	3,87 %
	0,64 %	0,81 %	1,17 %
VUB – GENERALI d.s.s.	3,31 %	4,14 %	4,49 %
	0,61 %	1,44 %	1,79 %
WINTHER-THUR d.s.s.	3,50 %	4,17 %	4,59 %
	0,80 %	1,47 %	1,89 %
Trhový priemer	3,36 %	4,25 %	4,53 %
	0,66 %	1,55 %	1,83 %

- každý občan vlastní odvedené prostriedky, ktoré sa mu akumulujú a zhodnocujú na jeho osobnom dôchodkovom účte, v prípade úmrtia prechádzajú tieto peniaze na jeho dedičov,
- zohľadňuje individuálne potreby a preferencie, je vecou slobodnej voľby jednotlivca, ako dlho bude odvádzať príspevky, akú dôchodkovú spoločnosť a aký fond si vyberie,
- pozitívny vplyv na trh práce, ktorý sa prejavuje vďaka silnej väzbe medzi odvedenými príspevkami a vyplácanými dôchodkovými dávkami, pracujúci nevnímajú odvody ako daň ale ako sporenie si na dôchodok, nesnažia sa preto vyhýbať sa plateniu odvodov,
- kapitalizačný systém akumuluje finančné zdroje v ekonomike, sporenie na dôchodok je dlhodobou záležitosťou, a preto dôchodkové spoločnosti môžu investovať do dlhodobých projektov a podporovať rozvoj kapitálových trhov.

Tabuľka 2: Ročná výnosnosť fondov DSS
(marec 2005 – marec 2006, inflácia ŠÚSR 2,7%)
Zdroj: Asociácia dôchodkových správcochých spol.

Negatíva kapitalizačného systému sú najmä tieto:

- príjemcovia dôchodkov nie sú chránení pred dôsledkami inflácie, dôchodky závisia od príspevkov platených v minulosti a výnosnosti fondov (bez ohľadu na infláciu),
- je potrebný dlhší čas na to, aby systém naplno fungoval, teda aby sa v ňom zhromaždil dostatok prostriedkov na začatie vyplácania dôchodkových dávok,
- kapitalizačný systém je vystavený riziku kapitálových trhov, konkrétne riziku fluktuácie miery výnosnosti dosahovanej dôchodkovými fondami, v prípade nevýhodných investícií môže systém vykázať zápornú mieru zhodnotenia vkladov,
- ďalším rizikom spojeným s investičnou činnosťou dôchodkových spoločností je menové riziko, ktorého podstatou je pohyb menových kurzov; toto riziko sa týka fondov, v ktorých sú investície medzinárodne diverzifikované,
- hrozí aj riziko bankrotu dôchodkových správcochých spoločností, ktoré majú formu akciových spoločností a sú súkromnými podnikateľskými subjektami,
- štát ručí za úspory klientov do výšky celej nasporenej sumy, teda aj za všetky výnosy z minulých období, ale objem garančných prostriedkov na tento účel sa rovná polovici rezervného fondu solidarity Sociálnej poisťovne.

5. Doplnkové dôchodkové sporenie

Doplnkové dôchodkové sporenie funguje na princípe kumulácie príspevkov od účastníkov doplnkového dôchodkového sporenia a ich zamestnávateľov.

Doplnkové dôchodkové sporenie zahŕňa aj nakladanie s majetkom v doplnkovom dôchodkovom fonde a vyplácanie dávok doplnkového dôchodkového sporenia. Zámerom doplnkového dôchodkového sporenia je dať možnosť účastníkovi získať doplnkový dôchodkový príjem v starobe a tiež v prípade skončenia výkonu prác.

Podľa zákona o doplnkovom dôchodkovom sporení musí každá zo spoločností vytvoriť najmenej jeden príspevkový a jeden výplatný doplnkový dôchodkový fond. Počas sporenia bude spoločnosť peniaze klienta sporiť v príspevkovom fonde.

V systéme doplnkového dôchodkového sporenia bolo ku koncu júna 2005 poistených asi 33 percent z celkového počtu ekonomicky aktívneho

obyvateľstva. Ide o viac ako 660- tisíc zamestnancov. Doplnkové dôchodkové poisťovne spravovali k tomuto obdobiu majetok v objeme 15,9 miliardy korún. Viac ako dve pätiny zverených finančných prostriedkov investovali do depozitných certifikátov, vkladových a bežných účtov.

Pozitíva dôchodkového sporenia sú nasledovné:

- sporiteľ si sám sporí na vlastný dôchodok na svojom účte v príspevkovom fonde, výšku príspevku si určuje tiež sám,
- sporiteľ si vyberá spoločnosť, ktorá bude spravovať jeho prostriedky a ak je fondov viac, klient si môže vybrať aj jeden z ponúkaných fondov,
- sú stanovené aj limity čistej hodnoty majetku, pod ktoré nemôže fond klesnúť,
- po podaní žiadosti o vyplácanie niektorej z dočasných doplnkových dávok prevedie sumu, ktorá zodpovedá zostatku na osobnom účte klienta, do výplatného fondu,
- sporiteľ môže požiadať o vyplácanie niektorého z doživotných dôchodkov, dôchodková spoločnosť mu prevedie peniaze do poisťovne, od ktorej si kupuje doživotnú rentu.
- Sporiteľ, ktorý si sporí na dôchodok aj prostredníctvom doplnkovej dôchodkovej poisťovne, má možnosť daňového zvýhodnenia. Do konca roku 2004 si zamestnanci aj samostatne zárobkovo činné osoby mohli príspevok uplatniť ako odpočítateľnú položku zo základu dane z príjmov vo výške najviac 10% ročného príjmu, maximálne 24 000 Sk ročne. Za zdaňovacie obdobie roku 2005 si sporitelia môžu odpočítať zo základu dane maximálne 12 000 Sk.
- Výhodou systému doplnkového dôchodkového sporenia je, že sa doň môžu zapojiť aj zamestnávateľa a svojím pracovníkom môžu pravidelne prispievať na ich osobné účty.
- Motiváciou pre zamestnávateľov je, že tieto príspevky sú daňovými výdavkami do 3% objemu zúčtovaných miezd a mzdových náhrad poistených zamestnancov.

Negatíva dôchodkového sporenia sú najmä tieto:

- sporiteľ platí príspevky na doplnkové dôchodkové sporenie z vlastných zdrojov, t.j. z vlastného disponibilného príjmu, čo mu znižuje súčasnú životnú úroveň,
- sporitelia tiež nie sú chránení pred dôsledkami inflácie, dôchodky závisia od príspevkov platených v minulosti a výnosnosti fondov (bez ohľadu na infláciu),

- dôchodkové sporenie je vystavené riziku vývoja na finančných trhoch, konkrétne riziku fluktuácie miery výnosnosti dosahovanej doplnkovými dôchodkovými spoločnosťami,
- existuje aj riziko bankrotu doplnkových dôchodkových spoločností, ktoré majú formu akciových spoločností a sú súkromnými podnikateľskými subjektami.

Tabuľka 3: Porovnanie dôchodkových systémov

Kritérium/metóda	Priebežný systém	Kapitalizačný systém	Doplnkové sporenie
Medzi generácia solidarita	Uplatňuje sa	Chýba	Chýba
Individuálna voľba účasti	NIE	ÁNO	ÁNO
Voľba dôch. spoločnosti, fondov ...	NIE	ÁNO	ANÓ
Reakcia na infláciu	ÁNO	NIE	NIE
Zhodnocovanie príspevkov	NIE	ÁNO	ANÓ
Garancie zo strany štátu	Vysoké	Nízke	Nízke
Daňové zvýhodnenie	NIE	NIE	ÁNO
Politické vplyvy na výšku dôchodku	ÁNO	Čiastočne	Čiastočne

Zdroj: Vlastná tabuľka

6. Záver

Komparácia dôchodkových systémov ukázala, že každý systém má určité pozitíva ako aj negatíva. Každý subjekt sa musí rozhodnúť na základe vlastných podmienok a parametrov, ktoré systém, resp. ich kombinácia je pre neho najvhodnejšia. Úspech dôchodkovej reformy v SR závisí najmä na poznaní a využívaní jej pozitív a odstraňovaní resp. zmierňovaní negatív. Kvalitná dôchodková reforma, jej správny rozbeh a doladenie bude znamenať pre ekonomiku SR významný prínos.

Riešené v rámci projektu VEGA 1/3825/06

Literatúra

- [1] Jakubíková, E. – Šoltés, V.: Optimálna stratégia doplnkového dôchodkového poistenia v SR v kontexte legislatívnych zmien. In: E+M Ekonomie a Management, VII, 2/2004, s. 25-29. ISSN: 1212-3609.
- [2] Vravec, J. – Neupauerová, M.: Etické aspekty dôchodkovej reformy. In. Zborník z vedeckej konferencie: Podnikateľské prostredie a etika

podnikania, Bratislava 18.5.2006, s. 300–304. ISBN
80-225-2199-X

[3] Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom
sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[4] Zákon č. 650/2004 Z.z. o doplnkovom
dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení
niektorých zákonov

[5] <http://www.dochodok.gov.sk>